

Izjava MIODRAGA STANOJEVIĆA
iz Svetožareva,
učesnika u progoju logora
Crveni Krst, 12. II 1942.g.

IZJAVA MIODRAGA STANOJEVIĆA

Obredio Nedica Branko,
spoljni saradnik Narod-
nog muzeja, Šiš i
Krstić Vlastimir, sten-
daktilograf.

U NOB stupio sam 15. septembra 1941. godine. U mnogim akcijama sam učestvovao: rušenje mostova željezničkih Aročićevo - Bagdan, paljenje željezničke stanice u Aročićevu, oca Lanište, kopanje drumova Jagodina - Kragujevac, borba u Levačkoj četi pod vođstvom BABEŠ, protiv četnika GORDIĆA i u mnogim drugim akcijama. Kada smo posliednji put minirali takozvani "Suvi most" prema Bagdanu, kod mene je ostao aparat električni - ručni, za paljenje mina. Kako sam ga u toj borbi ostavio kod jedne pojate - halibe da ga čovek sačuva, posle nekoliko dana pušten sam iz ošreda sa još dva druga da ga prebacim u logoru. Uspeo sam da ga pronađem i dobio sam za vemu u Jagodini, u kafani koja onda nosi naziv "Pariz", a onda me znan kako se zove. Sudeći i čekajući da dođe veza odjednom sam ostao puška na obraz i uzvik "ruka gvis". Uhapili su me i sproveli u zatvor. To su bili neki četnici vojvode Nedica.

U zatvoru nastaju muke. U Jagodini, pa posle dva meseca u Čupriji, kod sloglasnog nemačkog špijuna Karla. Sam muškarac su dosta takli, mnogo je i streljaco u Čupriji. Jedna grupa sprovedena je za Lepovo i tamo je likvidirana.

U zatvoru u Čupriji podvrgnuti smo velikim mukama. Nije bilo kukavica i pored svag mučenja. Vjadalo je dohro raspoloženje i pevane su partisanske pesme. Jednu grupu od oko 150 zatočenih partizana i talaca oslobedio je neki vojvoda NLAŠKO. Ta grupa je otišla sa njima sa Bašpetovca. Naša grupa od 20 muškaraca i jedan žena, pod jakim stražom i vučanih kukušica, ostala je ovde za kratko. Nje je vezivao MIKA PRBIO, sloglasni četnik i sluga nemački. Izveli su nas iz "podruma smrti" i poyeli prema ondošnjoj spštini. Pošto smo znali da se streljanja obično vrše preko Morave, pitali smo se kuda nas će raj, pošto nas tamo, na streljanje nisu terali. Našu grupu od

Izjava MIODRAGA STANOJEVIĆA

iz Svetozareva, učesnika u progoju logora Crveni Krst, 12. II 1942.g.

Obradio Nožica Branko, spoljni saradnik Narodnog muzeja, Niš i Krstić Vlastimir, stenodaktilograf.

U NOB stupio sam 15. septembra 1941. godine. U mnogim akcijama sam učestvovao: rušenje mostova železničkih Aračićevo - Bagrdan, paljenje železničke stanice u Aračićevu, sada Lanište, kopanje drumova Jagodina - Kragujevac, borba u Levačkoj četi pod vođstvom BADŽE, protiv četnika GORDIĆA i u mnogim drugim akcijama. Kada smo poslednji put minirali takozvani "Suvi most" prema Bagrdanu, kod mene je ostao aparat električni - ručni, za paljenje mina. Kako sam ga u toj borbi ostavio kod jedne pojate - kolibe da ga čovek sačuva, posle nekoliko dana pušten sam iz odreda sa još dva druga da ga prebacim u Logoru. Uspeo sam da ga pronadjem i čekao sam na vezu u Jagodini, u kafani koja sada nosi naziv "Pariz", a onda ne znam kako se zvala. Sedeći i čekajući da dodje veza odjednom sam osetio pušku uz obraz i uzvik "ruke uvis". Uhapsili su me i sproveli u zatvor. To su bili neki četnici vojvode Nešića.

DOLAZAK U NIS

U zatvoru nastaju muke. U Jagodini, pa posle dva meseca u Čupriji, kod zloglasnog nemačkog špijuna Karla. Nas muškarce su dosta tukli, mnogo je i streljano u Čupriji. Jedna grupa sprovedena je za Lapovo i tamo je likvidirana.

U zatvoru u Čupriji podvrgnuti smo velikim mukama. Nije bilo kukavica i pored sveg mučenja. Vjadalo je dobro raspoloženje i pevane su partizanske pesme. Jednu grupu od oko 350 zatočenih partizana i talaca oslobodio je neki vojvoda BLAŠKO. Ta grupa je otišla sa njime za Despotovac. Naša grupa od 20 muškaraca i jedna žena, pod jakom stražom i vezanih ruku žicom, ostala je ovde za kratko. Nas je vezivao MIKA PEŠIĆ, zloglasni četnik i sluga nemački. Izveli su nas iz "podruma smrti" i povelili prema ondašnjoj opštini. Pošto smo znali da se streljanja obično vrše preko Morave, pitali smo se kuđa nas teraju, pošto nas tamo, na streljanje nisu terali. Našu grupu od

- 2 -

ukupno nas 21 sprovodilo je preko 30 stražara. Neko vreme zadržali su nas pred opštinom, a zatim krenuli prema železničkoj stanici. Tamo nas je čekao jedan vagon "GŽ - stočni, u kome je bilo pošta metra snega navejano. Tu su nas zatvorili. Žica, kojom smo bili vezani, na našim rukama, se toliko se upila u meso da se skoro nije ni videla. Na našu sreću jedan drug zvan TILÉ, ugledao je jednu žicu u vagonu i polako je njome otvorio sve katance na našim rukama i oslobodio nam ruke.. Sada smo se već drugačije osećali. Počeli smo da pevamo partizanske pesme, da se veselimo kao da putujemo na izlet, jer je nastupilo ogromno olakšanje skidanjem ovih žica sa naših ruku. U pauzi ovih pesama razmišljali smo i razgovarali o tome da pokušamo da pobegnemo prvom prilikom kad nas negde skinu. Znajući da nas vode u smrt, dogovor je bio da gdegod nas skinu prsnemo kud-koji može i da se dočepamo neke puške. Predlog je usvojen i živeli smo u očekivanju zgodne prilike.

U putu nas nisu nigde skidali, niti su otvarali vagon sve do stanice - glavne železničke stanice u Nišu. Time su i naše nade da u putu negde pobegnemo, ostale neispunjene.

DOLAZAK U NIS

Na železničkoj stanici u Nišu bilo je, pored 30 stražara Nemaca, još je toliko bilo. Pandur, koji nas je maltretirao i tukao iz Čuprije, pošao je za lance. Nismo se stegli lanci su bili samo namaknuti na našim rukama. Udvojena straža sprovela nas je preko Niša do logora na Crvenom Krstu.

Logor je u to vreme bio ogradjen bodljikavom žicom. Otvaraju se vrata. Straža zauzima mesto, oružje na gotovs. Nekoliko vučjaka. Detaljno nas pretresaju. Tuku jednog po jednog, udaraju gde stignu i pravac soba broj 14. Pred vratima vučjaci skaču i dave nas, Nemci sa pendrecima udaraju. Sneg je, hladno. U sobi beton, prozori sa polupanim staklima. Kada smo ušli u sobu naredili su nam da stojimo mirno do daljeg.

U istoj sobi bila je jedna grupa drugova koji su ležali na betonu pokrivenom sa nešto malo slame.

- 3 -

Drugarica, koja je sa nama doterana u logor, smještena je u drugoj sobi. Nije nas zaboravila. Koliko god je mogla, pomagala nas je i slala po nešto od hrane.

Kada su nas smestili, Nemci su ušli u sobu i počeli da prebijaju jednog po jednog. Nisu se zadovoljavali da nas tuku u odelu - obučene, već su nas skidale gole. Jedne noći, druge, i tako svake noći. Nekoliko dana su nas tukli, nisu nam davali hrane, niti smo smeli da sednemo niti legnemo. To je trajalo tačno tri dana i tri noći.

7. januara, na dan pravoslavnog Božića došla je jedna grupa popova te su nam nešto čitali, a Nemci se smejali. Prišao mi je jedan Nemačkinac i na srpskom rekao: "To je opelo, vi ste mrtvi". Ja sam ćutao i ništa nisam odgovorio. Posle tog opela pod jakom stražom i sa lancima na rukama izveli su nas napolje. Izašli smo napolje misleći da idemo na brdo Bujanjsko na streljanje, jer je tamo vršeno streljanje. Oterali su nas, međjutim, pored Nišave, u jednu veliku zgradu. Popeli smo se na drugi ili treći sprat i ušli u salu, nas 20 i jedna drugarica - MICA. Posedali smo. Pred nama se pojavila tri uniformisana lica - nemački generali. Tumač, a to je bio kako sam saznao zloglasni špijun gestapoa ŽIVANOVIĆ, saopštio je da se nalazimo pred velikim nemačkim prekinim sudom i da se danas mora govoriti istina: "Samo istina može osloboditi od smrti sve vas koji ste zalutali, a u znak pokajanja da kažemo svakoga onoga koji je za to kriv, što će nas osloboditi smrti".

Počelo je pojedinačno ispitivanje. Drugovi su redom po sedenju ustajali i odgovarali na pitanja. Koji god nije onako odgovorio kako su oni hteli, prekinuli su ga iprešli na ispitivanje drugog, a prethodnom su kazali da je s njim gotovo. Došao je na red drug ŽIVOJIN, ne sećam se njegovom prezimena, bio je bez desne šake, rodom je iz sela Crnče kod Jagodine - Svetozarevo i odmah je počeo da govori: "Otišao sam dobrovoljno u partizane, da se borim protiv nemačkih okupatora. Ubijao sam Nemce i sve što služi nemačkom okupatoru. Do smrti ću se boriti protiv fašizma". Razjareni nemački generali su prekinuli sudjenje i medju sobom se nešto dogovarali.

- 4 -

Došao sam i ja na red. Ustao sam i odgovarao na pitanja. Drug pre mene dao mi je elana. Slično sam i ja kazao. Dalje, i ostali drugovi su davali slične izjave, tako da je to nerviralo razbesnele Nemce jer nisu dobili ništa od onoga što su očekivali od nas. kod NEMACA tako da sam uživao ugled jednog poverljivog drugu u očima lokalnijih i starijih drugova.

Na kraju, došli su do izdajnika MIŠE i dva brata MILAŠINA I BELOGA. Oni su davali odgovore na pitanja onako kako je to odgovaralo željama nemačkih generala. Ova trojica su se i inače bavili provokacijama i izdavali su zatvorenike kako u sobi, tako i napolju, kad su izlazili i hvatali simpatizere partizana. Jedan mlađi drug, svani ŽBU, toliko je bio isprebijan da je ostao samo kao figura od drveta.

Nas 18 osudjuju na smrt streljanjem, a onu trojicu na vremenske kazne zatvora. Taj MILAŠIN rodom je iz sela Deonice kod Svetozareva, izlazio je i iz zatvora u Čupriji i vodio četu Nemaca na planinu Juhor, gde smo mi streljali 7 Nemaca.

Posle saslušanja i izricanja presuda, sproveli su nas nazad u logor, ali ne u sobu 14, već u sobu broj 12 (soba smrti).

Kada smo ulazili u sobu, začuo se glas "Ahtung". U sobi su svi stajali mirno. Taj drug, koji je komandovao mirno, bio je drug BJEGOVIĆ BRANKO. On je bio sobni starešina. Interesovao se odakle dolazimo, gde smo bili i iz koga odreda. Nešto malo hrane dali smo njemu i on je sve podelio na ravne delove svima. Šapatom po naosob kod svakog je proveravao šta mislimo i kako smo prošli na sudu.

Dani su takoprolazili. Disciplina je stroga i policijski čas je smrtni bio. Ležanje na slabi i to malo. Imalo dosta drugova koji su nepomični i napolje ne izlaze za onih pet minuta. Batine su ih onesposobile i nisu bili sposobni ni za šta. U daljem razgovoru saznao je drug BRANKO da je neko oslobođen iz naše grupe. To se drugu nije svidelo. Jer oslobođen je samo onaj koji je izdajnik i radi za Nemce. Upoznao sam druga TOMOVIĆA, ČURČIĆA, ŽIKU. Razgovor se odvijao samo u ležećem stavu. Nije se moglo ništa pričati glasno, jer je kod nas u sobi bilo izdajnika i sve su otkucavali Nemcima.

- 5 -

U ovoj grupi ja sam bio mlad. Drug BJEGOVIĆ je saznao kakvog sam ja bio držanja, kako u Čupriji, tako i pred nemačkim sudom. Pričao sam kakvo je držanje imao drug ŽIVOJIN, kakvo MIŠA, MILASIN i njegov brat BELI. Posle nekoliko dana stekao sam poverenje kod BRANKA tako da sam uživao ugled jednog poverljivog druga u očima iskusnijih i starijih drugova.

Dobijao sam zadatke od drugova ~~XXX~~ da ispitam kako stoji stvar napolju, da uočim raspored straže, pazim na kolebljivce i izdajnike i drugo. Mi smo osećali da je Nemcima slat izveštaj, ~~XX XXX~~ jer su odmah dolazili razjareni i tukli do besvesti. Jedan mladi drug, zvani ZEC, toliko je bio isprebijan da je ostao samo kao figura od čoveka.

Kod nas u sobi stalno smo razmišljali o oslobodjenju, da spasimo drugove koji su bolesni i isprebijani, ali se mnogo pazilo i vodilo računa da ne bude provale.

Nemačka straža u krugu logora. Januar, februar mesec, zima je bila jaka. Batine smo dobijali svake noći oko 23 časa. Bez hrane i higijenskih uslova. Mnogo nas je bilo nesposobno da izlazi do zahoda, a još teže za akciju bekstva. Ipak, naši drugovi, smeli, komunisti, kao što je bio BJEGOVIĆ, TOMOVIĆ, CURČIĆ i još dosta njih, davali su nam nade da ćemo uspeli. Kada smo jednom bili provaljeni, toliko su nas pretukli da ni jednog nisu ostavili ne isprebijanog. Disciplina prema nama posebno bila je zaoštrena.

Na nekoliko dana pre našeg bekstva primetili smo da se nešto doteruje, da se priprema, a to je bio kreč i drugo da se posle našeg odlaska izvrši krečenje i dezinfekcija sobe. Prijavština i vaši toliko su ovladali da su se i Nemci pobojali da ne izbije neka epidemija.

Toga dana, s obzirom na strogosti, nismo ni mislili da će nas pustiti uveče do zahoda. Tek ~~šest~~ kasno uveče, u pola devet, vrata se otvoriće i isteraše nas. Svi smo bili napregnutih živaca. Izašli smo do zahoda, pored zgrade - između zgrade i žica.

u poljski klimi koji smo znali za pripremanje bekstva očekivali smo ovaj čas, koji je sada došao. Zaboravili smo da se i tu sada nešto opasno može desiti. Dvojica iz sobe i to ACA iz Kruševca i MIŠA iz Čuprijske grupe, pored nas, otišli su i javili Nemcima da se priprema bekstvo, tj. da bekstvo upravo treba da otpočne. Nemci su odmah u zauzeli čoškove zgrada i sa prozora od zgrade otvorili vatru. Začuo se glas druga BRANKA "ura drugovi, izdaja". Bili smo kao u jednom hodniku, između žica i zgrade. Panika je nastala. Straža puca između nas, u meso. Mrtvi drugovi padaju, sirene jauču. Svetlo se gasi, pali, žica i drugo ništa. Mnogo je drugova ostalo na žici. Prilično nas je izašlo van žice, ali su reflektori toliko bili jaki da se vidi na trista i više metara. Polje prema Pantalejskom manastiru ravno. Ginuli su drugovi i preko knjaževačke pruge.

Ja sam se provukao kroz dva reda žice. Na sebi sam imao bluzu, bez kaše. Kad sam izašao van žica, opanci se smakli, čarape takodje jer su bile sve iscepane. Opasač nisam imao. Bos, golglav, čakšire u rukama držim i pošao sam. Odjednom mi leva noga popustila i pao sam. Sneg je bio dubok do kolena. Kora uhvatila i ako polako idem, drži me sneg, kora se održava, a ako hoću da potrčim, propadam i padam. Nisam mogao da se držim. Povio sam glavu kao od kiše i polako produžio, nedaleko od nemačkih stražara, desetak metara.

Celu noć sam išao bos i nisam otišao više od tri kilometra od Niša. Kada sam navratio ujutru kod jedne male kućice, primio me je jedan seljak. To je negde oko Toponice, jedno malo seoce. Koliko sam posedeo, nisam mogao da ustanem. Taj čiča me je previo, imao sam pet rana od nemačke puške, plus od nogu otpalo meso od snega. Oni su me tu prikriili i uputili u selo Miljkovac, preko veze, pa u Vele Polje kod partizana.

Saznavši od drugova šta za jednu vest donekle sam se i radovao i bio tužan: šta ona dva izdajnika MIŠA I ACA, kao i još desetak ostali su pored zida čekajući nemačku milost. Nemci su prvo njih pobili, a zatim i one naše ranjene drugove na žici. To su pričala dva druga koji su u toj panici skočili

- 7 -

u poljski klozet, a kad su Nemci povukli stražu ova dva druga su izašli iz klozeta i došli kod nas u Ozrenski partizanski odred, gde sam i ja bio.

Došavši u Ozrenski partizanski odred, drugovi su mi ukazali prvu pomoć. Sa kolebljivcima i izdajnicima odmah su završili. MILASINA i njegovog brata BELOG, kao i DUŠKA iz Branovca odmah su likvidirali iako su i oni izbegli sa nama.

Borbu sam po ozdravljenju nastavio, ~~za~~ do konačnog oslobodjenja naše zemlje.

PREŽIVELI LOGORAŠ

Stanojević Miodrag, ul. 27. mart br. 22/2

S v e t o z a r e v o

Miodrag Stanojević, s. r.